

La maledicció del *Fiat vita!* de Josep Maria Xiró

ARTUR RAMON I NAVARRO

The Curse of Fiat Vita! by Josep Maria Xiró

El quadre del pintor simbolista català Josep Maria Xiró *Fiat vita!* (1906), un oli de grans dimensions i pintat amb tècnica puntillista, es va exposar a Barcelona i Madrid, on va suscitar tanta admiració com crítiques. Per algun conducte no aclarit, aquesta obra, de les més representatives d'un artista en ple procés de consagració, va anar a parar a l'Hostal de la Glòria de Viladrau, d'on va desaparèixer ara fa uns anys. L'únic rastre que en queda són algunes descripcions, les caricatures de la premsa satírica de l'època i les fotografies amateurs fetes per l'autor d'aquest article.

Paraules clau: Modernisme, puntillisme, simbolisme, Viladrau, Xiró.

The Catalan Symbolist painter Josep Maria Xiró's Fiat vita! (1906), a large oil on canvas painted in pointillist style, was exhibited in Barcelona and Madrid, where it aroused both admiration and criticism. For unknown reasons, this work, one of the most important by a then promising artist, ended up in an inn, the Hostal de la Glòria in Viladrau, from where it disappeared a few years ago. The only traces that remain of this painting are a few descriptions, caricatures in the satirical press of the time and amateur photographs taken by the author of this article.

Key words: Modernisme, pointillism, symbolism, Viladrau, Xiró.

Els restaurants no acostumen a tenir bons quadres penjats a les parets. Viladrau és una excepció que confirma la regla. Tant l'Hostal Bofill –on hi havia penjats alguns quadres interessants de l'antiga col·lecció de Sebastià Anton Pasqual–¹ com l'Hostal de la Glòria en són un exemple.² En aquest últim, en temps del seu antic propietari, l'enyorat Eudald Formatgé, hi havia un quadre que sempre em va interessar. Es tractava d'un oli de grans dimensions que es trobava al final del restaurant i que tenia posat al davant un metacrilat perquè no es fes malbé, estant com estava tant a prop de les taules (fig.1). El recordo molt bé. Hi havia unes muses agenollades vermelles, sòlides com roques, i estava pintat a la manera puntillista pròpia dels postimpressionistes, però amb els colors llampants dels *fauves* (fig.2). Duia la signatura «Xiró» i estava datat amb numerals romans MCMVI, 1906 (fig.3).

Fig. 1. Quadre desaparegut de Josep Maria Xiró, *Fiat vita!*, 1906, oli sobre tela, 270 x 290 cm (Foto A. Ramon).

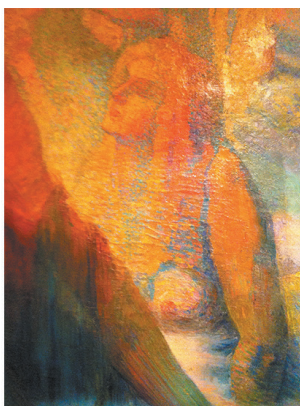

Fig. 2. Detall del quadre de Josep Maria Xiró, *Fiat vita!*, 1906. (Foto A. Ramon).

Fig. 3. Detall signatura del quadre de Josep Maria Xiró, *Fiat vita!*, 1906. (Foto A. Ramon).

Josep Maria Xiró Taltabull (Barcelona, 1878-1937) fou pintor, il·lustrador i cartellista, representant destacat del Modernisme català en el seu vessant

- 1 Sebastià-Anton Pascual (Vilanova i la Geltrú, 1807-Banhèras de Luishon, 1872) fou un dels grans col·leccionistes catalans del segle XIX. Arribà a conservar al seu domicili del carrer Xuclà, 19 de Barcelona més de mil pintures, des de mestres antics a quadres de Martí Alsina, de qui era mecenes. De la llinda de la sala gran de l'Hostal Bofill en penjaven alguns bodegons antics que provenien de Heidi Bofill, una de les hereves de Pascual. Vegeu l'entrada corresponent a Pascual a Francesc Fontbona i Bonaventura Bassegoda, dir., *Repertori de Col·leccions i Col·leccionistes d'Art i Arqueologia de Catalunya*, <https://taller.iec.cat/rcic/fitxa_una.asp?id_fitxa=31>.
- 2 A l'Hostal de la Glòria, recordo haver-hi vist quadres, paisatges de Josep Asensio i unes aus en aquarel·la de Carlos Bécquer, autors que pagaven els seus sojorns a l'hostal en espècie, amb pintures, pràctica habitual en aquella època.

simbolista i literari (fig.4). Fill d'una família nombrosa de nou germans, el seu pare fou mestre d'obres, mentre que la seva mare estava connectada amb la Banca Taltabull de Maó. Xiró es formà a l'Acadèmia Trias de Barcelona al costat de Modest Urgell, el seu mestre. Compartí taller amb el també pintor Lluís Graner a Sarrià. Si Urgell es fixà en el naturalisme realista, Xiró es decantà de ben jove per la fantasia simbolista i literària. Va exhibir la seva obra per primer cop el 1896 a l'Exposició de Belles Arts de Barcelona amb l'oli *Trànsit*, inspirat per un poema d'Àngel Guimerà.³

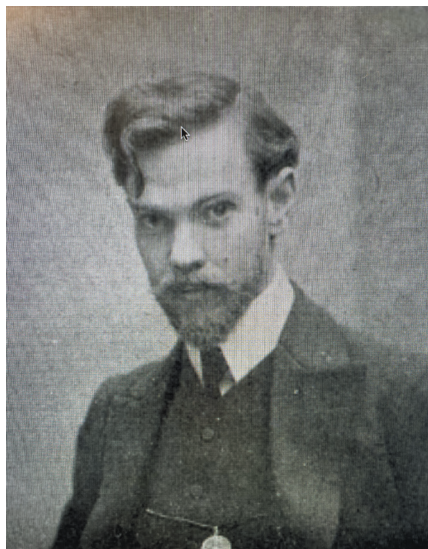

Fig. 4. Retrat de Josep Maria Xiró (font Viquipèdia).

Com apunta Lourdes Jiménez Fernández, experta en el nostre artista, el 1904, dos anys abans del nostre quadre, Xiró es va presentar a un premi de pintura que va convocar la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, i ho va fer amb dues obres molt diferents. La primera portava com a lema *Guerra civil*, i va guanyar el premi, dotat amb 700 pessetes. La segona de les obres que Xiró hi va presentar fou un *Hèrcules assenyalant a Espanya els límits del món. Non Plus Ultra* (fig.5), que es va endur un accèssit de 250 pessetes.⁴ Per a Xiró va representar un reconeixement més

3 Els versos del poema *Trànsit*, que s'inclouen al catàleg de la mostra, són aquests: «[J]a sento suau en ma galta / que hi posa la boca tèbia, / cridant-me: -Fill de ma vida!-, / i obro els ulls, les mans esteses... / i era, ai, lo sol en mon rostre /que entrava per la finestra!»; Ayuntamiento Constitucional de Barcelona, *Catálogo ilustrado de la Tercera Exposición de Bellas Artes e Industrias Artísticas*, Barcelona, J. Thomas, 1896, p. 72; disponible en línia a <https://ddd.uab.cat/pub/l1ibres/1896/59789/catiluterexp_a1896r2@ateneubcn.pdf>.

4 Lourdes Jiménez Fernández, «Josep Maria Xiró. 'Non Plus Ultra'», a F. Fontbona, dir., *Pintura catalana. Modernisme*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2016, p. 364-365;

a la seva trajectòria, en aquest cas, amb dues obres molt allunyades en el pla formal: la guanyadora era una pintura realista i l'altra, d'un simbolisme germanitzant i èpic, en la línia de les seves il·lustracions per a l'*Atlàntida* de Verdaguer; obra que, en paraules de Francesc Fontbona, és una peça, a més de molt interessant, insòlita en el context estètic de la Catalunya del moment.⁵ En efecte, les dues obres de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País –que avui es conserven a la seu de l'entitat al barri de la Ribera de Barcelona– són exemples dels dos registres en què es movia Xiró a la primera del 1900: entre el realisme de crònica social i la fantasia èpica i literària.

Fig. 5. Josep Maria Xiró, *Hèrcules assenyalant a Espanya els límits del món. Non Plus Ultra*, 1904, Amics del País, SEBAP.

El quadre de l'Hostal de la Glòria, de grans dimensions (270 × 290 cm), pintat el 1906, pertany al segon registre i forma part d'un tríptic d'obres de gran format juntament amb *Fantasia nietzscheana* (1902) (fig.6) i *La mort del Sol* (1904) (fig.7). Sabem que duia per títol *Fiat vita!* i que és una de les obres seminals del nostre artista, que torna a fer servir la naturalesa com a eix central, amb un color molt proper al del moviment fauvista i una tècnica puntillista per representar una temàtica ben inusual i fantasiosa. Quina era la seva font iconogràfica? Sembla que el mite de Prometeu: «l'astre Rei, el rostre del qual besa ardorosament les roques de forma vagament humanes, anima la natura morta».

Jiménez Fernández, Xiró, *el simbolista épico*, Màlaga, Impresión Terralgráfico, 2024, pp. 92-95.

5 Francesc Fontbona, «La col·lecció pictòrica de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País», a Bonaventura Bassegoda i Ignasi Domènech, ed., *Mercat de l'art, col·leccionisme i museus*, Sitges, Museus de Sitges / UAB, 2019, pp. 171-190 (183-184).

Fig. 6. Josep Maria Xiró, *Fantasia nietzscheana*, quadre desaparegut (imatge cedida per la Dra. Lourdes Jiménez).

Fig. 7. *La mort del Sol*, quadre desaparegut (imatge cedida per la Dra. Lourdes Jiménez).

L'obra es va presentar a Barcelona a la Sala Parés, com anuncià la premsa:

El próximo sábado, a las seis de la tarde, se expondrá en el Salón Parés un gran cuadro de Xiró, que lleva el título de «Fiat vita». Los aficionados esperan ver esa nueva muestra del talento del autor de «El súper hombre».⁶

Les úniques referències que teníem fins ara d'aquesta pintura son les descripcions realitzades pels diferents crítics als diaris. Fou tan popular que fins i tot se li dedicà una caricatura, però malauradament, cap fotografia. Alguns crítics descriuen l'obra, amb «esfinxs de pedra en forma de cariàtides egípcies que van prenent forma humana sota la presència del Sol».⁷ Pel que fa a la composició, les lloances eren unànimes, fins i tot de part del sovint bel·ligerant Francesc Casanovas: «L'efecte és aspre i poderós, d'acord amb els elements de la composició. Cert que els elements de l'obra no són veritables, però veritables són les analogies entre el figurat i el real, a les quals contribueix poderosament el color, d'una riquesa de contrastos perfectament decorativa, com ja hem dit abans. El quadre és dels que deixa rastre en el record».⁸ També en destacaven, com a les obres anteriors de Xiró, el color: «com colorit és valent; com a factura, modernista; i com a dibuix i perspectiva, molt encertat» i que era «molt semblant en entonacions al de *La mort del Sol*».⁹

A la ressenya apareguda a les pàgines de *La Il·lustració Catalana*, el crític afirmava que havia tornat a crear gran expectació entre el públic: «Amb justícia ha atret l'atenció de molt de públic i ha estat objecte de discussions

6 *La Publicidad*, XI, núm. 8601, 15 de febrer de 1906, edició vespertina, p. 4.

7 Esteban [sic] Batlle, «Notas de arte. Xiró y Mongrell», *El Diluvio*, XLVIII, núm. 51, 20 de febrer de 1906, pp. 9-10.

8 Francisco [sic] Casanovas, «Bellas Artes. Galwey, Borrell, Xiró, Pascual, Mongrell, Solá», *La Publicidad*, XI, 21 de febrer de 1906, edició vespertina, p. 3.

9 B. [Bonaventura Bassegoda], «Revistes. Belles Arts», *La Il·lustració Catalana*, IV, núm. 147, 25 de març de 1906, p. 189.

sobre el seu mèrit; discussions que, com és natural, solen ser sempre apassionades a favor i en contra de l'obra exposada, i a la llarga, demostren que no es tracta de cap vulgaritat, sinó d'una cosa que sobresurt respecte de les altres que l'envolten».¹⁰

L'obra va ser presentada al maig a l'Exposición General de Bellas Artes celebrada a Madrid, i trobem al catàleg les seves grans dimensions de 2,70 × 2,90 m, similars a les d'obres de Verdugo Landi o Álvarez Salas. A Madrid, l'opinió publicada es va mostrar ambivalent respecte a l'oli de Xiró. El reconegut crític Francisco Alcántara, capdavanter de la pintura acadèmica i paisatgística, va valorar negativament la pintura de Xiró en aquests termes:

Al lado le han puesto un malísimo compañero en el *febónico* [sic] resplandeciente cuadro de Xiró, único puntillista radical del certamen. Titúlase «Fiax Vita» [sic], y parece representar el gigantesco laboratorio de la naturaleza o el del arte donde se elaboran las formas, que el soplo de una cabeza romántica, hasta con bigote y perilla, viene a animar. Cada uno hace, en arte como en todo, lo que le da la gana o lo que puede; pero todo eso es «metafísica pura, puro disparatar», como decía el poeta, y más si se pinta con colores tan terriblemente ígneos, que en una exposición asesinan a los cuadros que tengan la desgracia de soportar su compañía, porque esos son colores del otro mundo, y no armonizan los de este. Morelli estará furioso.¹¹

És curiós ressenyar com la crítica madrilenya incidia a qualificar Xiró de puntillista, un qualificatiu que no li aplicava cap crític barceloní. Acabem de veure que així ho feia Francisco Alcántara, al qual se sumava el crític de les pàgines d'*El Correo Español*:

Dos caballeros jóvenes, de correcta levita e inmaculada pechera, llamaron mi atención con sus risas y alegres comentarios. Sobre la puerta de entrada de la Sala primera había un cuadro de Xiró, sacrílegamente titulado *Fiat Vita*, y en el que la apoteosis de la vida espontánea, al beso poderoso, omnipotente del sol, está representada con ese modo ultramoderno puntillista que tiene de ver el arte dicho señor, a quien por otra parte no falta personalidad y cualidades que, bien encauzadas, harían de él un artista admirable en cierto carácter de pintura decorativa...¹²

L'obra no havia deixat indiferent a ningú. Fins i tot una revista humorística com *Gedeón* va arribar a caricaturitzar-la i fer-ne broma pels seus forts colors. De fet, la versió caricaturesca que ens ha arribat és l'única referència

¹⁰ Ibíd.

¹¹ Francisco Alcántara, «Exposición de Bellas Artes», *El Imparcial*, XL, núm. 14061, 17 de maig de 1906, p. 3.

¹² F. Pansoc i J. Vilasinda, «Notas de arte», *El Correo Español*, XIX, núm. 5232, 19 de maig de 1906, pp. 1-2. (p. 1).

visual del quadre coneguda fins ara. Entre altres obres que fossin objecte de burla, la de Xiró apareixia al final de la pàgina al marge dret amb un comentari satíric: «Fiat Vita.- Xiró.- Traducido al lenguaje vulgar, frito variado; pero sin duda se vertió el aceite, a juzgar por las llamas».¹³ El nom de Xiró, però, figurava així al costat dels de Chicharro, López Mezquita o Sotomayor, portaestendards de la pintura simbolista al Madrid del tombant de segle.

Paradoxalment, no tot foren crítiques per la novetat que presentava amb aquesta obra: dos crítics tan reconeguts i més avançats d'idees en els nous corrents artístics com Rafael Domènech i José Francés van fer grans elogis de l'estil de Xiró, associant-lo als pintors divisionistes, en el cas de Domènech:

Xiró es una fase nueva en esas tendencias que venimos analizando. El artista catalán trata de introducir en nuestro arte pictórico la corriente simbolista modernísima, y para que esto sea más completo, preséntala con los procedimientos de la pintura divisionista. Xiró, tanto en sus cuadros de la pasada Exposición (*Fantasía nietzscheana* y *La muerte del Sol*), como en la actual (*Fiat vita!*), muestra un espíritu que tiende a las concepciones elevadas y busca en los símbolos la expresión de ellas. Tan sentidas son esas concepciones, que no pecan de ampulosas ni de vulgares.

Pero en la actualidad, conquistados grandes recursos expresivos de técnica, para que una obra de arte sea verdaderamente tal, es preciso que exista una completa y perfecta concordancia entre esos elementos de expresión y la idea, y eso es lo que le falta a Xiró.¹⁴

José Francés, el gran defensor del simbolisme a Espanya, en feia aquesta crítica positiva:

Xiró ha sido también en esta, y como en anteriores Exposiciones, recompensado con una mención. Esto es indigno. Xiró es de los pocos artistas españoles que saben pensar y que revelan cultura y sentimiento. Tiene que morir mucha gente para que triunfe el autor de *¡Fiat Vita!*¹⁵

Podem concloure dient, per tant, que Xiró aconseguia amb aquesta tercera gran obra refermar un estil i un nom entre la plàstica simbolista espanyola, especialment en el camí de la pintura divisionista que assoliria la seva màxima expressió en les obres realitzades a París que Lourdes Jiménez anomena la «trilogia parisenca de somnis marins».¹⁶ La seva intenció de

13 «Exposición Nacional de Bellas Artes. Sección de Pintura», *Monos*, núm. 78, III, 2 de Junio de 1906, p. 8

14 José Francés, «La Exposición General de Bellas Artes de 1906», *Mercurio. Revista comercial-iberoamericana*, VI, núm. 56, 1 de juliol de 1906.

15 *Ibíd.*

16 Jiménez Fernández, «Josep Maria Xiró i Taltabull».

marxar, després de pintar el nostre quadre, a Munic demostra el seu afany de deixar enrere el país a la recerca de nous camins i del contacte amb els circuits internacionals, per als quals segurament ja es veia del tot preparat. Certament, després de pintar aquest quadre, Xiró marxà a Munic.

Com ja s'ha dit el quadre estava desaparegut i no n'hi havia fotografies, només les descripcions en les crítiques de l'època ja esmentades i una caricatura. L'aparició d'aquest quadre a Viladrau és un cas excepcional. Com va arribar fins a l'Hostal de la Glòria?. En una conversa amb la Montserrat, vídua de l'Eudald Formatge sabem que van rebre el quadre del pintor Bonaventura Puig Perucho (1886-1977) a la dècada dels anys setanta com a pagament d'un sojorn de l'artista a l'Hostal. El que no sabem és la procedència prèvia a l'artista.

El quadre malauradament va tornar a desaparèixer cap al 2020 arran de la possible compravenda de l'hostal i li hem perdut el rastre. Per sort, el vaig poder fotografiar abans. Ara només ens en queda el record a través de les imatges *amateurs* que il·lustren aquesta crònica com a testimoni d'una restitució historiogràfica, desafortunadament no artística.

BIBLIOGRAFIA

- ALCÁNTARA, F. (1906), «Exposición de Bellas Artes», *El Imparcial*, XL, núm. 14061, 17 de maig, p. 3.
- AYUNTAMIENTO CONSTITUCIONAL DE BARCELONA (1896), *Catálogo ilustrado de la Tercera Exposición de Bellas Artes e Industrias Artísticas*, Barcelona: J. Thomas, <https://ddd.uab.cat/pub/lilibres/1896/59789/catiluterexp_a1896r2@ateneubcn.pdf>.
- B. [Bonaventura BASSEGODA] (1906), «Revistes. Belles Arts», *La Il·lustració Catalana*, IV, núm. 147, 25 de març, p. 189.
- BATLLE, E. (1906), «Notas de arte. Xiró y Mongrell», *El Diluvio*, XLVIII, núm. 51, 20 de febrer, pp. 9-10.
- CASANOVAS, F. (1906). «Bellas Artes. Galwey, Borrell, Xiró, Pascual, Mongrell, Solá». *La Publicidad*, XI, 21 de febrer, edició vespertina, p. 3.
- FONTBONA, F. (2019), «La col·lecció pictòrica de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País», a Bonaventura BASSEGODA – Ignasi DOMÈNECH (ed.), *Mercat de l'art, col·leccionisme i museus*. Sitges: Museus de Sitges / UAB, p. 171-190 (183-184).
- FONTBONA, F. – BASSEGODA, B., dir. (s. d.), *Repertori de Col·leccions i Col·leccionistes d'Art i Arqueologia de Catalunya*, <https://taller.iec.cat/rcic/fitxa_una.asp?id_fitxa=31>.

FRANCÉS, J. (1906), «La Exposición General de Bellas Artes de 1906», *Mercurio. Revista comercial-iberoamericana*, VI, núm. 56, 1 de juliol.

JIMÉNEZ FERNÁNDEZ, L. (2016), «Josep Maria Xiró. “Non Plus Ultra”», en F. FONTBONA (dir.), *Pintura catalana. Modernisme*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 364-365.

— (2024), *Xiró, el simbolista épico*, Màlaga: Impresión Terralgráfic.

PANSOC, F. – VILASINDA, J. (1906), «Notas de arte», *El Correo Español*, XIX, núm. 5232, 19 de maig, pp. 1-2.

La Publicidad, XI, núm. 8601, 15 de febrer de 1906, edició vespertina, p. 4.